APRIL 2012

FORT ORDONNANS

UITGAVE: NEDERLANDS MILITAIR KUSTVERDEDIGINGSMUSEUM "FORT AAN DEN HOEK VAN HOLLAND"

Het goede doelen geld van 30 april 2011

De Oranjevereniging Hoek van Holland heeft op Koninginnedag 2011 geld gevraagd aan de kinderen voor de spelkaarten, waarmee ze deel konden nemen aan de activiteiten van die dag en er na afloop een bakje poffertjes mee konden halen.

Nu zult u zich wel afvragen waarom wij hier voor gekozen hebben. Veel stichtingen en verenigingen ontvangen jaarlijks een subsidie en hebben op die manier toch een vast 'inkomen'.

Maar Stichting Fort aan den Hoek van Holland heeft dit niet, maar wordt nu voor het blok gezet door een zeer waarschijnlijke huurverhoging van ruim 100.000 Euro.

Dit is voor de (ruim 70) vrijwillige medewerkers van 'Het Fort' niet op te brengen en het zou toch eeuwig zonde zijn als dit unieke kustverdedigingsmuseum uit Hoek van Holland zou verdwijnen.

Afgelopen woensdag zijn wij met onze cheque naar 'Het Fort' gegaan en zijn daar zeer hartelijk ontvangen. Het was voor ons allemaal niet de eerste keer dat we een bezoekje brachten aan dit cultureel erfgoed, maar toch is er steeds weer iets nieuws te zien en te bewonderen.

Het heeft mijn persoontje weer flink wakker geschud. Zet je weer met beide benen op de grond, dat je de vrijheid waarin we nu leven niet zo vanzelfsprekend moet vinden en dat we er voor moeten waken dat het niet nog een keer gebeurt.

Dankbaar voor al die dappere mannen en vrouwen die voor deze vrijheid hebben gevochten en zeker met veel respect voor de manier waarop men in de oorlog heeft geleefd, met angst, maar ook met veel moed.
Nu spreek ik dan wel over de Tweede Wereldoorlog, maar 'Het Fort' dateert nog van ver voor die tijd.

Dit vestingwerk is gebouwd van 1881 tot 1889 en is door de enthousiaste vrijwilligers voor een groot gedeelte prachtig opgeknapt. Natuurlijk zijn al die kanonnen en die mooie uniformen geweldig om te zien, maar na een paar minuten in de schuilkelder, waar je bijna levensecht het bombardement van Rotterdam meemaakt, dan moet je toch even slikken.

Het stemt je tot nadenken en maakt me daarna trots dat wij ook een kleine bijdrage kunnen leveren aan deze herinnering, die nooit vergeten mag worden.

Wist u trouwens dat de vrijwilligers die u daar ziet, niet de enigen zijn. Dat er vrijwilligers zijn die met hart en ziel achter de schermen het werk doen, zoals het maken van die prachtige poppen die waarheidsgetrouw figureren? En zo zijn er nog veel meer mensen die belangeloos aan het werk zijn en misschien wel eens in het zonnetje mogen worden gezet.

Ik hoop dat de gemeente Rotterdam tot bezinning komt en niet zo'n absurd hoge huur gaat vragen, bovendien hoop ik dat er nog anderen zijn die dit werk op prijs stellen en een donatie willen doen, want ze kunnen er iedere cent goed gebruiken. Niet voor zichzelf, maar voor ons allemaal.

Met vriendelijke groet,

Namens de Oranjevereniging Hoek van Holland,

Inge van Geel (voorzitter)

INHOUD

2+3
Feestrede van kapitein Verbeek

4
De smederij in het Fort

4+5
Rondleider Kees schrijft

5
In memoriam

Feestrede van kapitein Verbeek, uitgesproken door John Verbeek bij de ingebruikname op 24 september 2011 van de diorama 's van de Engelandvaarders, de luchtoorlog en de nabij-verdediging van het Fort.

Zijn hier in deze zaal ook vertegenwoordigers van de schrijvende pers aanwezig? Ja of Nee ?

Dat komt goed uit, want ik wil graag deze voordracht houden over het fort Hoek van Holland in de krant. Daarbij wil ik het niet hebben over de actualiteit, maar inzoomen op berichtgeving van 1880 tot de Eerste Wereldoorlog in 1914.
We hebben de geschiedenis van dit fort uitgebreid beschreven op basis van archieven en dagboeken in het boek "Zwetende Pantsermannen bestaan niet"in 2001. Thans is het door de digitalisering van de kranten uit de collectie van de Koninklijke Bibliotheek mogelijk om dit beeld met details nader in te kleuren. We moeten echter wel bedenken dat krantenredacties berichten natuurlijk

opnemen in hun krant op grond van de toegekende nieuwswaarde. Daarbij is het bericht dat Katja Schuurmans gelukkig is met haar vriend geen nieuws en het bericht dat Connie Breukhoven voor de rechtbank ruziet met haar pleegdochter wel.
Wat heeft het lezen in de kranten ons opgeleverd?
Allereerst een groot aantal officiële berichten en mededelingen. Bijvoorbeeld over de aanbesteding van bestekken en leveranties, de periodieke oproeping van miliciens en de bezetting van het fort. Daar zal ik u, hoe interessant ook, vandaag niet mee vermoeien.
Een aanzienlijk deel van de berichten handelt over schietproeven en schietoefeningen van het geschut van het fort.
Ik veronderstel dat u bekend bent met het feit dat het fort was bewapend met twee maal twee kanonnen van 24 cm en twee kanonnen van 15 cm. Dit geschut was opgesteld in drie pantserkoepels. Toen de eerste pantserkoepel in 1886 werd gemonteerd was dit nog erg nieuw en hightech, waarmee nog weinig ervaring was opgedaan. Vandaar dat met de eerste koepel van 24 cm op 3, 4 en 5 augustus 1886 en in maart 1887 schietproeven werden uitgevoerd. Speciaal voor deze schietproeven werd de Officier van Gezondheid Te Boekhorst op het fort gedetacheerd.
Welnu, dat was een hele geruststelling en de ingenieurs van Krupp en Gruson en Nederlandse artillerieofficieren vingen aan met hun schietproeven.
Aangezien ik nergens een waarschuwing voor de zeevarenden vond, denk ik dat hierbij over land is geschoten.
Dit werd gedaan om de verschoten projectielen weer terug te kunnen vinden. Er werd experimenteel met zware ladingen geschoten. Deze waren zodanig zwaar dat het torengebouw, waarop de koepel rustte enigszins uit het lood raakte. De oorlogsladingen werden daarop verminderd.
Waar men evenmin rekening mee had gehouden was de geweldige luchtdruk, die bij de schoten optrad.
De desastreuze effecten daarvan waren eigenlijk nog niet zo bekend. De gevolgen waren dat van tal van huizen in de buurt de dakgoten naar beneden kwamen, ramen

Kapitein John Verbeek

werden ontzet en dakpannen en ruiten braken.
Er was zoveel schade, dat in november 1887 de Staatsbegroting moest worden gewijzigd om uit het oorlogsbudget de schadevergoeding van 219 gulden te betalen!
Na het inschieten van de vuurmonden werden de verdere schietoefeningen in de richting van de zee gehouden. Dat was veiliger en zou minder kosten aan schadevergoedingen met zich meebrengen. Elke schietoefening werd ruim van te voren aan de zeevarenden bekend gemaakt in de kranten, maar ook op publicatieborden bij de havens.

Groet van Gneisenau werd niet beantwoord.

Daarbij werd de onveilige zone aangegeven en bepaald dat tijdens de schietoefeningen een rode vlag op het fort zou waaien. Nu is het bereik van het 24 cm geschut ongeveer 5 kilometer en laat dit nu net de kuststrook zijn waarin de kleine visserij haar activiteiten uitvoerde.
U begrijpt het al, de vissers trokken zich niets aan van waarschuwingen, borden en rode vlaggen en zagen de 20 meter hoge waterfonteinen over het hoofd. Hoewel men op het fort scherp uitkeek, was het zicht vanuit de koepels onvoldoende. Gelukkig bleef het fort te Hoek van Holland voor ongelukken gespaard.
Dat was bij andere kustforten helaas anders: in 1895 raakte het 24 cm geschut van het fort IJmuiden de sleepboot Simson in plaats van de doel schijf. De sleepboot werd door een granaat volledig doorboord, echter zonder persoonlijke ongelukken te veroorzaken.
Het getroffen schip wist

veilig de haven te bereiken en de schietoefeningen werden gestaakt.
Minder geluk had de Enkhuizer vissersboot 82 van schipper Edelenbos, die tijdens het voorbijvaren door het 24 cm geschut van batterij Erfprins te Den Helder vol door een granaat werd getroffen.
Het scheepje versplinterde en zonk vrijwel meteen. Slechts een opvarende is er ongedeerd vanaf gekomen. De schipper werd door het projectiel getroffen en levensgevaarlijk verminkt. Hij overleed later aan zijn verwondingen. Een curieus detail is dat het vuur van de batterij werd geleid door officieren van de Commissie van Proefneming. Om dit soort ongelukken te voorkomen werd er voortaan een sleepboot gereed gehouden om bij schietoefeningen schepen uit de gevarenzone te verwijderen.
Niet alleen omstanders, maar ook de bedieningsmanschappen liepen bij de schietoefeningen met scherp grote risico's. Eerder gaf ik al aan dat een Officier van Gezondheid stand-by was. Dat was geen onterechte voorzorg, zo bleek in 1894 toen een kardoes van een projectiel van 24 cm bij het laden ontbrandde. Er vielen enkele zwaar gewonden te betreuren. Het Nieuws van de Dag had een geruststellend bericht voor haar lezers: de verminkte lichaamsdelen zijn met goed gevolg afgezet, en tot op heden bleven de ongelukkigen voor koorts gespaard.

De slachtoffers kwamen uit Rockanje en Rotterdam en behoorden vermoedelijk tot de Hoekse compagnie. Het was namelijk gebruikelijk om in Den Helder schietoefeningen te houden met de open batterijen. Dat was goedkoper dan met volledig bemande geschutskoepels.
In het boek Zwetende Pantsermannen staat vermeld dat de Hoekse jeugd bij schietoefeningen massaal half ontbrande kruitprisma's (de zogenaamde moertjes) zocht, de metaaldelen brachten natuurlijk geld op bij de lorreboer.
Dit was echter niet zonder gevaar: in 1904 publiceerde de kapitein-commandant van het fort een waarschuwing tegen het zich toe eigenen van projectielen, scherven en dergelijke, afkomstig van de schietproeven.
Hij wees daarbij uitdrukkelijk op het gevaar van geladen projectielen, welke niet waren gesprongen. Hiermee doelde hij op de projectielen van het 6 cm oefeningskanon. Door het plaatsen van een dergelijk kanon in de loop van een 24 cm kanon konden schietoefeningen veel goedkoper en veiliger worden gehouden. Veiliger qua gevarenzone dan.
De laatste opmerking die ik hier wil maken over de schietoefeningen met zwaar geschut is de mededeling die vanwege de fortcommandant op 3 September 1914 in het Nieuws van den Dag werd opgenomen aan het slot van de aankondiging van schietoefeningen: Het horen van zwaar geschut aan de Hoek van Holland en in de omgeving behoeft derhalve geen reden tot ongerustheid te geven. Dat was beslist geen overbodige mededeling, want de Eerste Wereldoorlog was op dat moment nog geen week aan de gang.
Het geschut werd ook gebruikt voor het geven van saluutschoten. In maart 1898 ontstond hierover een diplomatiek incident, toen het saluut van het Duitse marineschip Gneisenau door het fort niet beantwoord werd. Het Ministerie van Oorlog moest haar excuses aanbieden en bij het vertrek werd de Gneisenau uitgeleide gedaan met 21 saluutschoten van het fort. Gelukkig was deze fout zeven jaar daarvoor niet gemaakt, toen het keizerlijke stoomjacht Hohenzollern met de keizer aan boord de Nieuwe Waterweg uitvoer.
Ter beantwoording van het saluut bleef het jacht minuten lang voor het fort liggen, waarbij de keizer persoonlijk salueerde.
Het geschut en de onderdelen van brons en koper vertegenwoordigden een grote geldswaarde. Het kon dan ook niet uitblijven of een der milicienkanonniers begon met demontage en diefstal.
Dit deed hij in februari en maart 1913, waarna hij de onderdelen aan een opkoper in Amsterdam verkocht.
Of hij nu op heterdaad betrapt werd, of dat het plotseling aanwezige geld hem verraadde, is onbekend, maar de kanonnier in kwestie werd gepakt en wegens diefstal tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld. Een andere grote strafzaak die de krant haalde was de berechting van een soldaat, die op 29 juni 1916 werkzaam was als assistent-telegrafist op het telegraafkantoor op het fort. Daar kreeg hij het bericht voor de garnizoenscommandant te Hoek van Holland, waarin deCommandant van het interneringsdepot te Bergen verzocht om enkele uit het kamp gevluchte Duitse geïnterneerde militairen aan te houden. De soldaat had het bericht met 16 uur vertraagd en het signalement van de voortvluchtigen weggelaten. Een merkwaardige en schimmige zaak, te meer daar het Hoog Militair Gerechtshof hem vrijsprak en het aan de korpscommandant overliet om hem disciplinair to straffen.
Ik wil graag deze voordracht afsluiten met nog een spionagezaak uit het Rotterdams Nieuwsblad van 31 mei 1915. Daarin staat vermeld dat ene Frans Bakker wegens spionage was opgepakt. Frans was kunstenaar en had op het strand wat schetsen gemaakt, die de aldaar geposteerde militairen verdacht voorkwamen. Frans werd gewapenderhand naar het fort opgebracht. Bij het verhoor door een van de officieren gaf Frans een afdoende verklaring voor zijn gedrag. Hij werd daarop weer vrij gelaten.

De krant besluit het bericht met de volgende woorden:
Zoo liep dit avontuur spoedig en gemakkelijk af. Men ziet er echter uit dat Holland ook aan den Hoek waakt!

De smederij in het fort.

Sedert de mens heeft ontdekt dat er in de aarde mineralen zoals koper, tin en ijzererts aanwezig waren, hij deze mineralen kon opgraven en met hulp van vuur kon bewerken tot gereedschappen maar ook wapens zoals pijl en speerpunten bestaat het ambacht van smid.

De mens ontdekte ook dat hij koper en tin kon mengen zodat brons ontstond. Men ging toen bronzen wapens, schilden en borstplaten (kuras) maken.
In de bronzentijdperk 3000 – 1250 v.Chr. werd dit metaal voor vele doeleinden vervaardigd en gebruikt.
Tijdens het ijzertijdperk 1250 – 586 v.Chr. ging men steeds meer wapens vervaardigen van ijzer. Het voordeel van ijzer was, dat het harder was dan brons. Dit was belangrijk voor de vervaardiging van wapens.

Brons- en ijzersmeden stonden binnen de gemeenschap in een hoog aanzien. Zij konden immers met hulp van hun vaardigheden vele gereedschappen maken die het leven voor de mens gemakkelijker maakten. Maar vooral het vervaardigen van wapens zoals pijl- en speerpunten, strijdbijlen en zwaarden zorgden er voor dat de wapensmid deel uit maakte van de bovenlaag van een gemeenschap of stadstaat. In een aantal culturen kreeg de wapensmid zelfs een goddelijke status. In de Griekse mythologie was Hephaestus de god van het vuur en de smeedkunst. Hij had zijn werkplaats onder de vulkanen en smeedde daar de wapens en uitrustingen voor de goden en de helden.

In de Romeinse mythologie was Vulcanus de god van het vuur en de smeedkunst. Hij had zijn werkplaats onder de vulkaan Etna.
Tot de Tweede Wereldoorlog beschikten de legers nog over veel smeden. Er waren twee soorten smeden belangrijk voor het leger. Dat waren de wapensmeden en de hoefsmeden. De laatste categorie maakte de hoefijzers voor de vele paarden in het leger en besloeg de hoeven hiermee.
Gedurende lange tijd maakten de wapen- en hoefsmeden deel uit van de legerrossen. Als een leger op veldtocht ging dan gingen de smeden met hun mobiele werkplaatsen mee.

Over het algemeen beschikte men in de forten niet over een smid met een smederij. Ook op de plattegrond waarop de indeling staat van het fort te Hoek van Holland en in de inventarislijsten vinden we niets terug over een smederij. Echter in lokaal 70 werden de restanten aangetroffen van een rookkanaal voor een kap boven een smidsvuur, een hardstenen pompbak en een gootsteen. Dit lokaal ligt direct naast het machinelokaal voor de Torpedodienst.

Het is voor de hand liggend dat de torpedodienst behoefte had aan een smederij.
De smederij in het Fort werd dus vaak gebruikt voor werkzaamheden voor het Korps Torpedisten. De Torpedisten waren militairen, verantwoordelijk voor het leggen van reeksen watermijnen in de Nieuwe Waterweg. Deze mijnen noemde men vroeger “electroschok torpedo’s”. Men kon met deze mijnen het vaarwater van de Nieuwe Waterweg afsluiten.

Deze mijnen zweefden halverwege onder de waterlijn en waren elk verankerd met zware ijzeren kettingen aan betonblokken die op de bodem van het vaarwater lagen. Van deze electroschok torpedo’s liepen elektrische kabels via een kabelkist in de beschoeiing van de Nieuwe Waterweg naar het fort. In het fort kon men deze mijnen doormiddel van een elektrische stroom activeren. Deze electroschok torpedo’s waren opgeslagen in de Torpedoloods aan de Berghaven.
Naast de smederij was het Torpedolokaal in dit lokaal waren een stoommachine en dynamo geplaatst voor het opwekken van de elektriciteit die nodig was om de electroschok torpedo’s te activeren en tot ontploffing te brengen. Voor reparatie en onderhoud van deze electroschok torpedo’s en toebehoren maakte men gebruik van de smederij in het fort.

Bronnen:

Drs. J.R. Verbeek.
Zwetende Pantsermannen bestaan niet. Uitgever:
Stichting Fort aan den Hoek van Holland

D. Ruis.
Rondleiders informatiemap.
Stichting Fort aan den Hoek van Holland.

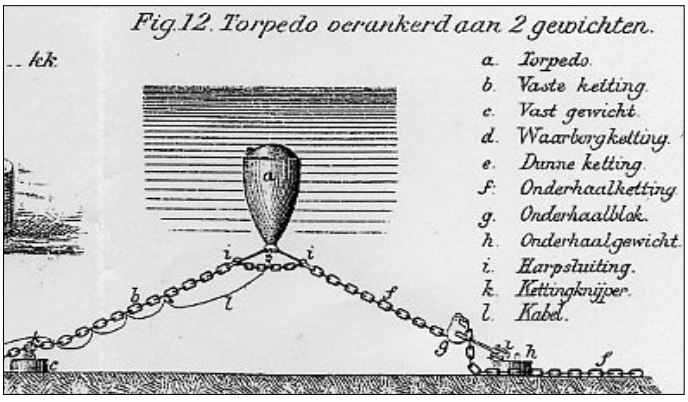

Rondleider Kees

De familie Van Hartingsveld was op bezoek. Al zo’n drie kwartier voor tijd reed er een bestelbus het fortterrein op, waar een heel legertje rekruutjes uitrolde. Op de monitor konden Gré en ik aan de troepenbewegingen al zien dat het een zware middag zou worden. Ze bleven keurig boven, dat wel, maar omdat ik toch helemaal klaar was met de voorbereidingen ben ik ze op enig moment voortijdig maar gaan ophalen: Kom maar op met die hap.
Het was aandoenlijk om te zien hoe vader Van Hartingsveld probeerde zijn manschappen bijeen te roepen; niemand luisterde. Toen hij er een stuk of vier/vijf te pakken had ben ik daarmee gaan lopen met het idee: ‘dan komt de rest er vanzelf achteraan’. En dat werkte.
Het waren er echter wel veel; veel meer dan de gebruikelijk acht (samen met begeleiders, maakt tien). Ik telde er twaalf (inclusief begeleiding dus veertien). “Nee hoor”, zei vader Hartingsveld, “het moeten er elf zijn.” Nog eens tellen. Het waren er toch echt twaalf.
Omdat ze constant door elkaar heen bleven rennen ging hij ze nu allemaal op een rijtje zetten (wat niet lukte) om het tenslotte toch met mij eens te zijn: het waren er inderdaad twaalf. Hij krabbelde eens achter zijn oor. Merkwaardig want meestal is er eentje kwijt in plaats van dat er eentje teveel is.
Maar alle gezichtjes kwamen hem toch redelijk bekend voor, dus de jarige zal er op het laatste moment vanaf school wel stiekem eentje extra hebben meegesmokkeld in het busje.
Sodeknetter, wat waren die gasten druk. Ze probeerden mij in het ootje te nemen door lekker niet te vertellen voor wie nou toch het feestje was.
Maar daar trapte ik mooi niet in; één gezichtje verraadde zichzelf en de toon was gezet: Het zou een “gewaagde” onderneming worden! En ze hadden al meteen vanaf aanvang zóveel aan elkaar te vertellen, dat ik vrijwel onmiddellijk het roer omgooide en van speurtocht/ rondleiding overschakelde naar

Rondleider weet jarige te vinden.

laat ongeleide projectielen het Fort zien.

woensdag 25 januari 2012

slechts speurtocht. Het feestje was er al helemaal vanzelf, ik hoefde ze nog maar alleen "veilig" door het fort naar de schat te leiden (Het eerste, lekker makkelijk. Het tweede, dodelijk vermoeiend).
Hier en daar moest ik een beetje streng zijn om hun uitbundig enthousiasme niet op negatieve wijze uit de hand te laten lopen. Maar toen de moeder aansluitend op het pauzeren ook nog aan een goed gevulde tas met cadeautjes wilde beginnen, heb ik dat vriendelijk maar dwingend "niet goed" gevonden. Dat doen ze later maar. Zonder die cadeautjes waren ze al niet te houden en de hele rit duurde forttechnisch vanwege al hun drukte toch al lang genoeg. Om een idee te geven van het vlees, dat er in deze middagkuip zat, het volgende: Tijdens de pauze had ik vader de weg gewezen naar het toilet voor de plassertjes onder de feestgangers; een stuk of zes. Niet dat er iemand naar hem luisterde, maar zo was de kans toch het grootst dat ze hun boodschapjes op de daartoe meest geëigende plek zouden afleveren. Eenmaal weer opgestart na de pauze, wisten twee van hen echter te vertellen dat ze de schat al hadden gezien. Hij zat in een kist ergens achter een houten deurtje in de muur! Tja, plasvader??? Wat moet je daar nou weer mee?

mogen mee genieten. Nou pak ik ze 'n keer terug, dacht ik. "Ja" riep ik knetterhard "Wie heeft hier een scheet gelaten? Wie? Nou? Wie was dat?" Op twaalf verschrikte gezichtjes stond nu met grote letters te lezen: "Ikke niet!" en "Nou is 'ie geloof ik boos". En er was er uiteraard niet een die vrijwillig een bekentenis aflegde handlanger te zijn in dit zaakje met een luchtje. Met een big smile brak ik daarom de spanning en begon te vertellen dat soldaten vroeger ook stilletjes scheten lieten waaien (vanwege al die bonen natuurlijk) en dat ze dan zeiden: "Zo, hé, iemand hier heeft zijn schoenveters losgemaakt" (met dank aan Jos de Krom voor deze anekdote).
Gelukkig, pffff, het was geen ernst, ik maakte dus maar een grapje.
Maar één keer ben ik wèl echt boos geworden (dachten ze!).
Hoe krijg ik deze krioelende, ongeleide projectielen in vredesnaam veilig over die deels open en toch wat linke draaitrap, na de geweergalerij? Bovenaan die trap begon ik heel boos te kijken: "En nou ben ik het zat…! Jullie *luisteren*…! Is dat duidelijk…?" Twaalf dodelijk verschrikte gezichtjes: "Dit is geen grapje, nou is 'ie geloof ik écht boos".
"Allemaal langs de muur en, àchter elkaar, langs de bréééde kant van de traptreden naar

Wie heeft zijn schoenveter losgemaakt?

Onmiddellijk schakelde ik nu over van alleen speurtocht naar nog uitsluitend feestje. Je moet er toch wat van maken (hetgeen overigens geen probleem is, 't is *hun* dag). Zoals gebruikelijk noemen de kinderen de dooie Hein in de lijkkist in de B-koepel steevast een "sk**a**let" in plaats van een "sk**e**let" en laat ergens onderweg er ook meestal wel eentje een "stille" vliegen. "Hij heeft een scheet gelaten!" riep er nu een. Alsof ik daar zelf niet allang van had

beneden". En zo kwamen ze veilig beneden, waar ik hun teugeltjes weer kon vieren zodat ze verder konden met hun feestje. Pffff.
De ouders snapten de truc.
En zo werd het voor die prachtkerels een geweldige middag. Ik heb waarlijk van ze genoten, want ze waren weliswaar heel luidruchtig, maar zeker niet vervelend, juist oergezellig en heel amusant. Echte heerlijke jongens dus.

Groeten Kees.

IN MEMORIAM

De werkgroep Oudgedienden heeft in de achter ons liggende periode de hier volgende kennisgevingen van overlijden ontvangen:

De heer **G.L. Huisin'tveld,**
Geboren 26 mei 1918, overleden december 2011 te Den Haag;
De heer Huisin'tveld diende bij de Koninklijke Landmacht, lichting 1938, bij het 3e Regiment Genietroepen.

De heer **J.L.B. Gottmer,**
Geboren 9 november 1918, overleden 10 januari 2012 te Kampen;
De heer Gottmer was in de mobilisatie 1939 in dienst bij de Koninklijke Marine in Hoek van Holland als Ordonnans bij de Commandant Vesting Hoek van Holland, gevestigd in een villa bij het strand.
Als krijgsgevangene werd hij 13 mei afgevoerd naar Den Haag, waar hij als zogenaamd gehuwde een vrij vervoertje kreeg naar Kampen. Tijdens de bezetting heeft hij, zo schrijft hij in 2009, veel geluk gehad bij de activiteiten voor het verzet, de B.S., de Knokploeg en als onderduiker in de Noordoostpolder.

De heer **Arie van der Sar**,
Geboren 16 juni 1919, overleden 3 maart 2012.
De heer van der Sar was Oud Gediende van de Koninklijke Landmacht, sergeant bij het Regiment Kustartillerie van de lichting 1939, ingedeeld tijdens de mobilisatie tot en met de capitulatie op 15 mei 1940 als stuksbemanning bij de Batterij 7 op het toenmalige eiland de Beer.

De heer **Daan – Daniel – Neef,**
Geboren 28 november 1927 te Rotterdam, overleden 13 maart 2012.
De heer Neef diende als Marinier 1e klas in 1948 in het Fort en was merendeels werkzaam op Vianda 1+2, gelegerd in de Marine kazerne "Commandant Maritieme Middelen "(CMM); slapen en eten in een houten barak op het Fortterrein.

De heer **Willem Nicolaas van der Lenden ,**
Geboren 3 november 1927 te Heerlen, overleden december 2011;
De heer van der Lenden diende als matroos 2e klasse bij de Koninklijke Marine. Hij was werkzaam in 1947 in Hoek van Holland als Marine Afstandswaarnemer bij de KMRTV.

De heer **T.E. Vroom**,
Geboren 27 mei 1933, overleden december 2011;
De heer Vroom diende bij de Koninklijke Marine, lichting 1953, als Marinier 2e klasse, hij was werkzaam in 1954 in Hoek van Holland op Vianda 1+2, maar at en sliep in het Fort.

De heer **C.R. Koot**,
Geboren 19 augustus 1933, overleden te Hoek van Holland op 14 januari 2012;

De heer Koot diende bij de Koninklijke Marine, lichting 1950 geplaatst als telegrafist 1e klasse op Hr. Ms. "Paets van Troostwijck" ligplaats beurtelings bij Vianda of in de Berghaven.

Als bestuur en werkgroep Oudgedienden hebben wij de respectievelijke nabestaanden onze oprechte deelneming betuigd met dit onherstelbaar verlies.

Nederlands militair kustverdedigingsmuseum "Fort aan den Hoek van Holland"

Bezoekadres: Stationsweg 82, 3151 HS Hoek van Holland - Postbus 9, 3150 AA Hoek van Holland
Telefoon: 0174-382898 - Postbank 126457 - Internet: www.forthvh.nl - E-mail: info@forthvh.nl

Maak een reis door het verleden. Kijk in de soldatenkamers vanaf 1890 en de vergadering van het Nederlands kabinet van mei 1940. Neem kennis van de kustverdediging en beleef de strijd om onze bevrijding in het best bewaarde pantserfort van Nederland.

Op eigen verzoek - vooral om gezondheidsredenen - zijn afgevoerd uit de rangen van OudGedienden t.w.

Mevrouw
E.H. de Heer – Rudolfs.

Mevrouw de Heer was echtgenote van OudGediende M. de Heer en heeft het contact met de Oudgedienden van het Fort sinds zijn overlijden in juni 1997 voortgezet.

De heer
A. van Hees.

De heer van Hees is de zoon van OudGediende Karel van Hees en heeft het contact met de Oudgedienden van het Fort sinds zijn overlijden in november 2005 voortgezet.

Speurtochten in het Fort.

De bedoeling is dat de jongelui met behulp van een 'schatkaart' een groot aantal voorwerpen in het Fort ontdekken.
Als alle voorwerpen gevonden zijn is het vinden van de schatkist de laatste uitdaging! Deze schatkist bevat voor iedere deelnemer een fraaie beloning.
De speurtocht staat onder leiding van een ervaren rondleider die met de jeugd een tocht van ruim 2 uur met een korte pauze door het fort maakt en hen eveneens het verhaal vertelt over het fort en haar bewoners vanaf 1889 tot ca. 1968.
Uiteraard wordt hierbij rekening gehouden met de leeftijd van de kinderen.
De speurtochten vinden op afspraak plaats voor groepen van minimaal 10 personen. Ouders kunnen uiteraard de kinderen begeleiden. Kosten € 9,50 p.p.) , incl. 'schat ' en frisdrank naar keuze en chips tijdens de pauze.

Voor afspraken en informatie mail naar **info@forthvh.nl**

Colofon

De Fort Ordonnans verschijnt onder verantwoordelijkheid van het bestuur van de stichting Fort aan den Hoek van Holland. ***In deze Fort Ordonnans*** bijdragen van:
John Verbeek, Kees Veenman, Dick Ruis en Hans Jonker.
Foto's: D. Hartingsveld, Fort archief en van internet.
Met dank voor de bijdragen van Inge van Geel
Lay-out & Druk: Johan Koopmans, Hans en Jaco Jonker.

2012

Openingsdagen, tijden en toegangsprijzen

dinsdag	3 jan	❶	zaterdag	2 jun	❸	dinsdag	28 aug	❸
woensdag	4 jan	❶	zondag	3 jun	❸	woensdag	29 aug	❸
donderdag	5 jan	❶	**zondag**	**10 jun**	❷	**donderdag**	**30 aug**	❷
zondag	**8 jan**	❷	**zondag**	**17 jun**	❷			
zondag	**15 jan**	❷	zondag	24 jun	❸	zaterdag	1 sep	❸
zondag	**22 jan**	❷				zondag	2 sep	❸
zondag	29 jan	❸	dinsdag	3 jul	❸	zaterdag	8 sep	❸
			woensdag	4 jul	❸	**zondag**	**9 sep**	❷
zaterdag	4 feb	❸	**donderdag**	**5 jul**	❷	**zondag**	**16 sep**	❷
zondag	5 feb	❸	zaterdag	7 jul	❸	**zondag**	**23 sep**	❷
zondag	**12 feb**	❷	zondag	8 jul	❸	zondag	30 sep	❸
zondag	**19 feb**	❷	dinsdag	10 jul	❸			
dinsdag	21 feb	❶	woensdag	11 jul	❸	zaterdag	6 okt	❸
woensdag	22 feb	❶	**donderdag**	**12 jul**	❷	zondag	7 okt	❸
donderdag	23 feb	❶	dinsdag	17 jul	❸	**zondag**	**14 okt**	❷
zondag	26 feb	❸	woensdag	18 jul	❸	dinsdag	16 okt	❶
dinsdag	28 feb	❶	**donderdag**	**19 jul**	❷	woensdag	17 okt	❶
woensdag	29 feb	❶	dinsdag	24 jul	❸	donderdag	18 okt	❶
			woensdag	25 jul	❸	**zondag**	**21 okt**	❷
donderdag	1 mrt	❶	**donderdag**	**26 jul**	❷	dinsdag	23 okt	❶
zaterdag	3 mrt	❸	dinsdag	31 jul	❸	woensdag	24 okt	❶
zondag	4 mrt	❸				donderdag	25 okt	❶
zondag	**11 mrt**	❷	woensdag	1 aug	❸	zondag	28 okt	❸
zondag	**18 mrt**	❷	**donderdag**	**2 aug**	❷			
zondag	25 mrt	❸	zaterdag	4 aug	❸	zaterdag	3 nov	❸
			zondag	5 aug	❸	zondag	4 nov	❸
zondag	**1 apr**	❷	dinsdag	7 aug	❸	**zondag**	**11 nov**	❷
zaterdag	7 apr	❸	woensdag	8 aug	❸	**zondag**	**18 nov**	❷
maandag	9 apr	❸	**donderdag**	**9 aug**	❷	zondag	25 nov	❸
zaterdag	14 apr	❸	dinsdag	14 aug	❸			
zondag	15 apr	❸	woensdag	15 aug	❸	**zondag**	**2 dec**	❷
zondag	**22 apr**	❷	**donderdag**	**16 aug**	❷	**zondag**	**9 dec**	❷
zondag	29 apr	❸	dinsdag	21 aug	❸	**zondag**	**16 dec**	❷
			woensdag	22 aug	❸	**zondag**	**23 dec**	❷
dinsdag	1 mei	❶	**donderdag**	**23 aug**	❷	donderdag	27 dec	❶
woensdag	2 mei	❶				**zondag**	**30 dec**	❷
donderdag	3 mei	❶						
zaterdag	5 mei	❸						
zondag	6 mei	❸						
zondag	**13 mei**	❷						
zondag	**20 mei**	❷						
maandag	28 mei	❸						

❶ één rondleiding, aanvang 13.30 uur
❷ twee rondleidingen, aanvang 13.00 en 14.30
❸ twee rondleidingen, aanvang 13.00 en 14.30
EN OOK tussen 13.00 en 15.30 uur de mogelijkheid om op eigen gelegenheid het museum te bezoeken

Voor bovenstaande data hoeft geen afspraak gemaakt te worden. Voor rondleidingen geldt "vol = vol".

Toegangsprijzen

Bezoekers van 4-12 jaar	**€ 5,00**
Bezoekers vanaf 12 jaar	**€ 6,50**
Bezoekers met Rotterdampas of museumkaart	**korting € 1,50**
Bezoekers Fort-begunstigers en veteranen	**gratis**

Rondleidingen buiten de openingstijden

Voor groepen van minimaal 10 personen kunnen het hele jaar rondleidingen uitsluitend op afspraak worden georganiseerd.

Voor zaterdagavond en zondagochtend tot 12.00 uur geldt minimaal 30 personen

Bezoekers vanaf 4 jaar	**€ 6,50**

Schoolrondleidingen alleen op afspraak

Bezoekers alle leeftijden	**€ 4,00**

Het bestuur van de stichting is op geen enkele wijze verantwoordelijk voor publicaties welke afwijken van de hierboven vermelde tijden.

Bijeenkomsten

Voor groepen van particulieren, verenigingen of bedrijven kan, voor of na de rondleiding, in de ambiance van het Fort een bijeenkomst worden gehouden.
Dat kan zijn een conferentie, een receptie, een reünie of een samenzijn in gasterij Barbara.
Basis is steeds de toegangsprijs met rondleiding. Voor catering en andere voorzieningen zijn optioneel.
Nadere informatie is verkrijgbaar bij het Fort: **0174-382898.**

Mindervaliden

Het Fort is voor een groot deel toegankelijk voor mindervaliden. Rolstoelen staan gereed bij de ingang.

Wordt begunstiger van het Fort

Het Nederlands Kustverdedigingsmuseum Fort aan den Hoek van Holland wordt volledig door vrijwilligers in stand gehouden. Financieel is het Fort afhankelijk van entreegelden, projectsubsidies, begunstigers en sponsors.

Men kan ***begunstiger worden*** door aanmelding bij het bestuur. Voor de bijdrage van tenminste € 15,- per jaar ontvangt men een acceptgiro.
Met een eenmalige bijdrage van € 250,- wordt men ***'Begunstiger voor het leven'*** met dezelfde rechten maar zonder de jaarlijkse betalingsplicht. De begunstiger ontvangt een begunstigerskaart, waarmee men ***gratis toegang*** heeft tot het museum tijdens de openstellingen.
De begunstiger ontvangt de Fort Ordonnans.
Bedrijven kunnen ook ***sponsor worden***. Men krijgt dan een naamsvermelding op het sponsorbord. De bestuurskamer is beschikbaar voor directiebijeenkomsten en het bedrijf krijgt gratis toegang tot het museum. De toegangskaart geldt voor twee personen per bezoek als het museum is opengesteld.
Sponsors betalen een bijdrage van min. € 150,- per jaar.